

ROCCZ RÍK LTA BZUS KÍ

40

**MŁODZIEŻ W CZASACH KRYZYSU
EKONOMICZNEGO**

ROCZNIK LUBUSKI

*Tom dedykowany
pamięci Profesora
Ryszarda Borowicza*

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI
Tom 40, część 2a**

**MŁODZIEŻ W CZASACH
KRYZYSU EKONOMICZNEGO
Między edukacją i pracą**

Pod redakcją
Marii Zielińskiej

Zielona Góra 2014

REDAKTOR NACZELNY

Bogdan Idzikowski

ZASTĘPCA REDAKTORA NACZELNEGO/REDAKTOR JĘZYKOWY

Ewa Narkiewicz-Niedbałec

SEKRETARZ/REDAKTOR STATYSTYCZNY

Edyta Mianowska

RADA NAUKOWA

Klaus Boehnke, Mirosław Chałubiński, Leszek Gołdyka,
Edward Hajduk, Zbigniew Izdebski, Krystyna Janicka,
Tomasz Jaworski, Barbara Kołodziejska, Zbigniew Kurcz, Jan Kurowicki,
Janusz Mucha, Hans-Peter Müller, Kazimierz M. Słomczyński,
Wojciech Strzyżewski, Andrzej Toczewski, Zdzisław Wołk, Maria Zielińska.

RECENZENCI

Lista recenzentów dostępna na www.ltn.uz.zgora.pl/rocznik_lubuski.php

REDAKCJA WYDAWNICZA

Aldona Reich

SKŁAD KOMPUTEROWY

Gracjan Głowacki

PROJEKT OKŁADKI

Witold Michorzewski

ISSN 0485-3083

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa.
Artykuły Rocznika są indeksowane w bazie CEJSH.

Publikacja dofinansowana została ze środków Polskiego Towarzystwa Socjologicznego
w ramach publikacji pozjazdowych XV Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego
„Co po kryzysie?” Szczecin 2013r.

Wydanie publikacji dofinansowane przez:
Uniwersytet Zielonogórski

© Copyright by Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2014

Druk: Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
-------------	---

REFLEKSJA TEORETYCZNA I KWESTIE DEFINICYJNE

RYSZARD BOROWICZ

Obecność socjologii/socjologów edukacji i młodzieży na XV Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym	21
--	----

MARIA ZIELIŃSKA

W poszukiwaniu „nowej” teorii młodzieży. Uwagi wstępne	27
--	----

MARIAN NIEZGODA

Młódzież jako przedmiot zainteresowania socjologii	43
--	----

KRYSTYNA SZAFRANIEC

W oczekiwaniu na bunt młodych	57
-------------------------------------	----

WOJCIECH BROSZKIEWICZ

Młodzi o młodości – definiowanie młodości i cech osobowościowych młódzieży w kontekście współczesnych wyzwań	73
---	----

MŁODZIEŻ I EDUKACJA

MARCIN SIŃCZUCH

Kształtowanie kompetencji społecznych młodzieży w programach UE. Teoria i praktyka	97
---	----

PIOTR DŁUGOSZ

Pomiędzy konformizmem a wycofaniem – analiza strategii wchodzenia w dorosłość młodzieży polskiej i ukraińskiej	121
---	-----

JUSTYNA NYĆKOWIAK, TOMASZ KOŁODZIEJ

Doświadczenia zawodowe osób rozpoczynających studia na kierunkach społecznych Uniwersytetu Zielonogórskiego w kontekście niedopasowania behawioralnego	137
--	-----

MŁODZIEŻ I PRACA

- ANETA FOLTYNIEWICZ
Szanse zawodowe młodych w okresie kryzysu gospodarczego 155
- IZABELA GRABOWSKA-LUSIŃSKA
Przejście z edukacji na zagraniczny rynek pracy młodych Polaków 173
- MAGDALENA JELONEK
Absolwenci szkół wyższych na zmieniającym się rynku pracy 191
- JOANNA RÓG-ILNICKA
Elastyczne kariery młodych Lubuszan – strategię radzenia sobie
na współczesnym rynku pracy 209
- AGNIESZKA URBANIAK
Zawód mediator. Kilka uwag w kontekście refleksji nad wyzwaniem
wobec kariery zawodowej współczesnej młodzieży 221

MŁODZIEŻ W PRZESTRZENI SPOŁECZNO-KULTUROWEJ

- KAROLINA MESSYASZ
Dyskurs modernizacyjny a świat przeżywany młodych pracowników
nauki. Analiza form i treści aktywności w dyskursie publicznym 237
- DOROTA SZABAN, KRZYSZTOF LISOWSKI
Strategie zachowań politycznych młodzieży w dobie kryzysu
(polskiej demokracji) 259
- AGNIESZKA JERAN
Młodzi, wykształceni, z miasta... – o wsparciu społecznym
internautów 275
- EDYTA MIANOWSKA, EWA NARKIEWICZ-NIEDBALEC
Studenci Uniwersytetu Zielonogórskiego jako odbiorcy
współczesnej sztuki 291

Profesor Ryszard Borowicz
– socjolog, pedagog, wychowawca

Niniejszy tom Rocznika Lubuskiego dedykowany jest pamięci Profesora Ryszarda Borowicza, socjologa edukacji i pedagoga, który **zmarł 20 marca 2014 roku**. Wiadomość o Jego nagłej śmierci zaskoczyła wszystkich. Był Człowiekiem aktywnym, promującym zdrowy tryb życia. Wśród artykułów zawartych w oddawanej do rąk Czytelników publikacji znajduje się być może ostatni artykuł Profesora. Dzieli się On tu swoimi spostrzeżeniami i refleksjami dotyczącymi XV Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, który odbył się we wrześniu 2013 roku w Szczecinie. Ryszard Borowicz był aktywnym uczestnikiem tej wielkiej socjologicznej debaty. Szczególnie angażował się w dyskusje na temat młodego pokolenia Polaków. Zatraskany o przyszłość młodych ludzi wskazywał przede wszystkim na trudności w znalezieniu odpowiedniej pracy, na zagraniczne wyjazdy zarobkowe, na emigrację, na spóźniony start w dorosłe, samodzielne życie. Jako socjolog edukacji podkreślał znaczenie tej subdyscypliny socjologicznej dla rozwoju humanistyki w ogóle.

Profesor Ryszard Borowicz w środowisku naukowym postrzegany był jako niezwykle rzetelny badacz zjawisk społecznych, spolegliwy kolega, cenny wychowawca wielu pokoleń socjologów i pedagogów.

Prof. Ryszard Borowicz urodził się w 1945 r. Przez całą swoją karierę naukową był związany z UMK: w 1973 r. ukończył na UMK w Toruniu historię, doktoryzował się w 1975 r., a habilitację uzyskał 7 lat później. Od 1991 r. profesor nadzwyczajny w Instytucie Socjologii UMK. W 1994 r. otrzymał nominację profesorską. Na UMK sprawował wiele ważnych funkcji: m.in. był dyrektorem Instytutu Socjologii (w latach 1994-95) czy dziekanem Wydziału Humanistycznego (w latach 1995-2001). Ostatnio pracował w Katedrze Socjologii Edukacji i Pedagogiki Społecznej na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK.

Prof. Borowicz brał udział w kilku dużych projektach badawczych i grantach, m.in. badaniach longitudinalnych (prowadzonych od prawie

40 lat) nad drogami życiowymi 7,5 tys. osób. Napisał kilkanaście książek, wśród nich: *Selekcje społeczne w toku kształcenia w szkole wyższej* (1976); *Zakres i mechanizmy selekcji w szkolnictwie* (1983); *Równość i sprawiedliwość społeczna. Studium na przykładzie oświaty* (1988); *Nierówności społeczne w dostępie do wykształcenia* (2000); *Kwestie społeczne: trudne do rozwiązania czy nierozwiązywalne?* (2008); *Współobecne dyskursy* (2009 – red. naukowa) oraz około dwustu innych naukowych opracowań i artykułów.

Prof. Borowicz był ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej, Centralnej Komisji ds. Tytułu i Stopni Naukowych, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (granty badawcze); członkiem Rady Naukowej IR-WiR PAN, kilku periodyków wydawanych przez różne ośrodki akademickie (Gdańsk, Kraków, Szczecin); od kilkunastu lat redaktorem naczelnym „Kultury i Edukacji” (wysoko punktowanego kwartalnika, ukazującego się zarówno w języku polskim, jak i angielskim oraz chińskim).

Prof. Borowicz był nauczycielem akademickim poruszającym się w obszarze pedagogiki (zwłaszcza społecznej) oraz socjologii (edukacji, młodzieży). Był promotorem kilkuset prac magisterskich, a także blisko 20 doktorskich.

Był też ekspertem w Kancelarii Prezydenta RP oraz prezesem stowarzyszenia „Akcja Społeczna – Razem”.*

Profesor Ryszard Borowicz był związany również ze środowiskiem zielonogórskich socjologów i pedagogów, zarówno zawodowo, jak i towarzysko. Jako kierownik Zakładu Socjologii Wychowania i Pedagogiki Społecznej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Zielonej Górze w latach 1985-1988 prowadził, oprócz zajęć ze studentami, seminaria i konsultacje naukowe dla pracowników. Był koordynatorem projektów naukowo-badawczych, promotorem wielu prac doktorskich, recenzentem w przewodach habilitacyjnych. Jego zasługi dla zielonogórskiego środowiska socjologów i pedagogów są nie do przecenienia.

Dedykując niniejszy tom *Rocznika Lubuskiego* pamięci Profesora Ryszarda Borowicza pragniemy wyrazić swój hołd dla wielkiego polskiego socjologa i pedagoga.

---

*Informacje o prof. Ryszardzie Borowiczu pochodzą ze strony Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK.

WSTĘP

Oddawany do rąk Czytelnika kolejny numer *Rocznika Lubuskiego* w całości poświęcony jest młodzieży. Podczas XV Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, który odbył się we wrześniu 2013 roku w Szczecinie pod hasłem „*Co po kryzysie?*” w ramach dwóch grup tematycznych zgłoszonych przez Sekcję Socjologii Młodzieży i Edukacji PTS¹, podjęta została dyskusja na temat, najogólniej ujmując, różnych aspektów funkcjonowania młodych ludzi we współczesnym świecie. W zbiorze znajdują się przede wszystkim teksty, które w postaci referatów były wygłoszone podczas Zjazdu. Moderatorem dyskusji był profesor Ryszard Borowicz. Jego artykuł bezpośrednio odnosi się do kwestii obecności socjologii edukacji w debacie zjazdowej i może być traktowany jako wprowadzenie do problematyki podejmowanej przez autorów niniejszej publikacji.

Publikacja stanowi zbiór siedemnastu artykułów, wpisujących się w szeroko rozumianą socjologię młodzieży i edukacji. W nawiązaniu do tytułu Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego „*Co po kryzysie?*” problematyka artykułów zogniskowana została wokół takich kwestii, jak: wybory życiowe i strategie wchodzenia w dorosłość podejmowane przez młodych Polaków, zachowania polityczne, zachowania na rynku pracy, dylematy związane z planowaniem kariery zawodowej, praca za granicą w okresie trwającego kryzysu ekonomicznego. Artykuły uporządkowane zostały w cztery spójne, logicznie uzupełniające się części.

Zdecydowana większość prezentowanych artykułów ma charakter badawczo-empiryczny. Autorzy przedstawiają najnowsze wyniki badań własnych lub opierają się na danych zastanych. Nie brakuje jednak ogólniejszej refleksji dotyczącej młodzieży jako kategorii socjologicznej, a także konkretnych propozycji aplikacji klasycznych i współczesnych teorii socjologicznych do analiz zjawisk dotyczących współczesnej młodzieży. Wszystkie teksty mieszczą się w dyskursie społecznym na temat możliwych konsekwencji trwającego od kilku lat kryzysu ekonomicznego. Niezwykle ważne w tej debacie są pytania o przyszłość młodego pokolenia, które wchodzi

---

¹Były to dwie grupy tematyczne: (1) Strategie radzenia sobie przez młodzież w czasach kryzysu: kształcenie, praca, emigracja, (2) Socjologia młodości – w stronę nowego teoretycznego ujęcia problematyki młodzieży.

w dorosłość w sytuacji wielu ograniczeń, przede wszystkim na rynku pracy. Obserwowane zjawiska, takie jak coraz dłuższe pozostawanie w domu rodziców, podejmowanie pracy na krótkotrwałe kontrakty, na umowę o dzieło, coraz późniejszy wiek zakładania własnej rodziny są elementami charakterystyk współczesnych młodych Polaków. Pokolenie u progu dorosłości wydaje się być racjonalne; odrzucanie obowiązków związanych z dorosłością wynika z ograniczonych możliwości ekonomicznych, a planowanie własnej rodziny odkładane jest w czasie. Niepewność utrzymania pracy i posiadania stałych dochodów nie sprzyja pełnemu usamodzielnieniu.

Młodzież jako obiekt badań socjologów staje się szczególnie widoczna w okresie gwałtownych przemian społecznych lub/i wówczas, gdy staje się „kłopotliwą” kategorią społeczną. Badania młodzieży zyskują znaczenie, jeżeli pozwalają odpowiedzieć na pytania o miejsce i funkcje tej kategorii społecznej w społeczeństwie. Na przykład, czy, ogólnie ujmując, młodzież jest zwiastunem przemian, czy, poprzez działania destrukcyjne, zmiany społeczne hamuje. Może w ogóle nie odgrywa większej roli w społeczeństwie?

Młodzi ludzie są obecnie lepiej wykształceni (a przynajmniej mają dyplomy wyższych uczelni), kształcą się za granicą, planują swoją karierę zawodową na coraz trudniejszym rynku pracy. Jednocześnie prasa codzienna, media i komunikaty policyjne dostarczają niemal codziennie wieści o wyczynach „szalikowców”, anarchistów, „żołnierzy mafii”, nacjonalistów, „kiboli” i tym podobnych grup przestępczych lub paraprzestępczych. Coraz więcej młodych ludzi (w świetle danych socjologicznych i statystycznych) po ukończeniu edukacji znajduje się poza rynkiem pracy. Cele życiowe, plany zawodowe, systemy wartości młodych ludzi w Polsce na początku XXI wieku formułowane i kształtowane są w określonych warunkach społeczno-politycznych. Składają się na to wszelkie wydarzenia, których konsekwencje są nie tylko natury politycznej. W Europie i w Unii Europejskiej zachodzą zmiany w relacjach między państwami, światowy kryzys finansowy uświadomił wielu ludziom kruchość zabezpieczeń ekonomicznych, a w ostatnich miesiącach zagrożenie konfliktem zbrojnym między Ukrainą i Rosją obudziło lęk przed światową wojną. Nie bez znaczenia dla przemian życiowych orientacji młodzieży był boom edukacyjny w Polsce pod koniec lat 90., który spowodował nie tylko wzrost wskaźnika skolaryzacji, ale i wzrost aspiracji zawodowych oraz oczekiwań materialnych. Najistotniejsze zaś zmiany na rynku pracy były efektem liberalizmu ekonomicznego i wprowadzenia zasad wolnego rynku. Z jednej strony pobudziło to indywidualną przedsiębiorczość i rozwój prywatnego biznesu, ale z drugiej strony spowodowało wzrost bezrobocia, niepewność i niestabilność zatrudnienia oraz rozrost szarej strefy.

Ponadto, szybko rozwijająca się technologia i postęp cywilizacyjny spowodowały zmniejszanie się zapotrzebowanie na nisko kwalifikowaną pracę ludzką; zanikają zawody, które były właściwe dla gospodarki socjalistycznej: „Procesem, który osłabia mechanizmy dziedziczenia są zmiany struktury zawodowej zachodzące na rynku pracy. W latach dziewięćdziesiątych gwałtownemu rozwojowi sektora prywatnego towarzyszyło pojawienie się nowych zawodów. Wyobraźnia podsuwa obraz rozrastającej się puli wolnych miejsc dla ludzi ambitnych, obdarzonych zdolnościami i posiadających odpowiednie kwalifikacje” (Domański 2000, s. 14).

Te wybrane elementy opisu sytuacji społeczno-ekonomicznej wpływają na kształtowanie się postaw współczesnej młodzieży wobec edukacji, pracy i własnej kariery zawodowej. Warto ten obraz uzupełnić o dane demograficzne, dotyczące udziału młodych ludzi w ogólnej strukturze ludności. W 2012 roku średnio w 27 krajach UE osoby w wieku 15-24 lata stanowiły 11,7% ogólnej liczby ludności. Największy odsetek występował na Cyprze (15,5%) i na Litwie (13,9%); najmniejszy we Włoszech (10,0%) i w Hiszpanii 10,01%. Polska znajduje się na 23. miejscu (13,2%). Wśród dorosłych członków społeczeństwa rośnie z jednej strony poczucie zagrożenia (w kontekście wzrostu przestępczości i zachowań przestępczych wśród młodzieży), a z drugiej strony niepokój o przyszłość młodych ludzi, szczególnie tych nie uczących się, nie pracujących, nie szkolonych (tzw. NEETs). NEETs podlegają szczególnie wysokiemu ryzyku społecznej ekskluzji, pozostając poza układem instytucji pozwalających na nabywanie bądź aktualizację niezbędnych na rynku pracy kwalifikacji i umiejętności, a także innych kompetencji społecznych i obywatelskich i postrzegani są jako jeden z ważniejszych do rozwiązania problemów w krajach Unii Europejskiej.

Společne naciski na znalezienie przyczyn tej sytuacji i rozwiązanie problemów są coraz silniejsze; oczekuje się jednoznacznych odpowiedzi i programów umożliwiających młodym ludziom zdobywanie kwalifikacji i umiejętności pozwalających na odnalezienie się na rynku pracy, a tym samym szybsze usamodzielnianie się. W debacie publicznej jako winnych trudnej sytuacji młodzieży wskazuje się najczęściej polityków, szkołę (system edukacji i oświaty), nauczycieli, media, internet i rodziców, ale również bardziej ogólnie wskazuje się na gwałtowne zmiany społeczne, globalizację, a ostatnio kryzys ekonomiczny jako przyczyny niechęci młodzieży do wchodzenia w pełną dorosłość. W debacie naukowej uwaga koncentruje się przede wszystkim na sformułowaniu diagnozy sytuacji młodzieży w oparciu o wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe badania. To przekonanie, że jedynie rzetelna i pełna diagnoza stać się może podstawą programów kierowanych zarówno do młodzieży, jak nauczycieli, wychowawców oraz rodziców jest w pełni

uzasadnione. Dlatego tak ważne jest i stawianie odpowiednich pytań, i poszukiwanie właściwych odpowiedzi.

Z uwagi na różnorodność stanowisk teoretycznych, podejść metodologicznych oraz zróżnicowanie poddanych badaniu środowisk niniejsza publikacja z pewnością uzupełni istniejącą już wiedzę o funkcjonowaniu młodzieży w sytuacji kryzysu ekonomicznego, o podejmowanych przez młodych Polaków różnych strategiach radzenia sobie z trudnościami, a także, mam nadzieję, dostarczy wiedzy o nowych możliwościach, które młodzi ludzie postrzegają jako szanse życiowe. Prezentowane tu wyniki badań mogą stać się bazą do dalszych poszukiwań i podstawą do stawiania nowych hipotez naukowych, a próby wyjaśnienia i interpretacji zjawisk społecznych mogą być inspiracją do przemyśleń oraz refleksji o kondycji polskiej młodzieży na początku XXI wieku.

* * *

Publikacja składa się z czterech części. Pierwsza część, pt. *Refleksja teoretyczna i kwestie definicyjne* zawiera pięć tekstów, których Autorzy z jednej strony podsumowują dotychczasowe dokonania socjologii młodzieży edukacji, z drugiej strony próbują pokazać nowe problemy teoretyczne i definicyjne tej dyscypliny. Artykuł Ryszarda Borowicza nawiązuje bezpośrednio do szczecińskiego Zjazdu Socjologicznego i stanowi refleksję dotyczącą podejmowania w debacie publicznej problematyki młodzieży i edukacji: *Wątki związane z obecnością na Zjeździe edukacji oraz młodzieży świadczą w sposób niezwykle dobitny o tym, że nie tylko mamy ciągle do czynienia z kryzysem, ale również z brakiem strategii wyjścia z niego. Partie polityczne i politycy są niezwykle aktywni i otwarci w kolejnych kampaniach wyborczych – młodzież przyszłością... edukacja najlepszą inwestycją... Dla zwycięzców jest to łup o niewielkim znaczeniu, zaś kłopot wyraźny.* Jednocześnie Autor pozytywnie ocenia rozwój tej dyscypliny socjologii, mówiąc o renesansie socjologii młodzieży i edukacji.

Maria Zielińska koncentruje swoją uwagę na teoriach młodzieży, próbując odpowiedzieć na pytanie, czy istniejące teorie socjologiczne, te klasyczne i współczesne, pozwalają wyjaśnić zachowania, postawy, działania współczesnej młodzieży i w jakim zakresie pozwalają przewidzieć przyszłość społeczeństw, przy założeniu, że młodzież jest swoistym barometrem zmian, a powiedzenie: *takie będą rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie* można empirycznie uzasadnić.

Marian Niezgoda poddaje rozważaniom młodzież jako przedmiot badań socjologicznych, a swoją uwagę skupia na trzech obszarach: (1) młodzież jako niejednoznacznej kategorii socjologicznej, trudnej do precyzyjnego

określenia, (2) młodzieży jako aktorze kontestującym istniejący porządek społeczny i kulturowy, (3) młodzieży jako zwierciadła epoki, kategorii społecznej, w której chyba najmocniej są widoczne problemy danej epoki. Autor podejmuje niezwykle trudną rolę uporządkowania wiedzy dotyczącej młodzieży.

Krystyna Szafraniec podejmuje kwestię młodzieżowego buntu, ukazując jego uwarunkowania i ograniczenia. Buntowniczość młodzieży jest ciągle intrygującym fenomenem i medialnym tematem. Według Autorki *imperatyw śledzenia potencjału buntu wśród młodzieży wynika z socjologicznej tezy, wedle której sytuacja i buntownicze zachowania młodych zawsze sygnalizują stany krytyczne i kryzysowe w społeczeństwie, stanowią mechanizm wczesnego ostrzegania, ujawniają (ale i rozładują) napięcia systemu*.

Artykuł Wojciecha Broszkiewicza zawiera wyniki badań empirycznych, ale z uwagi na sformułowane przez Autora pytania, to jest: (1) Jak badana młodzież definiuje młodość na tle wyzwań nowoczesności?; (2) Jak badani młodzi ludzie postrzegają swoich rówieśników w odniesieniu do wymogów nowoczesności?; (3) Jak badana młodzież postrzega siebie w kontekście konieczności posiadania we współczesnym świecie atrybutów nowoczesnej osobowości, uznałam za uzasadnione umieszczenie tego tekstu w tej części publikacji. Autor podejmuje próbę zastosowania koncepcji osobowości współczesnej do wyjaśnienia wyników badań własnych, pokazując wyraźne rozbieżności między założeniami tej koncepcji a autocharakterystykami młodych ludzi uzyskanymi w badaniu.

Trzy kolejne części publikacji zawierają artykuły prezentujące wyniki badań własnych lub analizę danych zastanych i przedstawiają młodzież w ważnych dla niej obszarach funkcjonowania: w edukacji, w pracy i w przestrzeni społeczno-kulturowej.

Część zatytułowaną *Młodzież i edukacja* otwiera artykuł Marcina Sińczucha, który podejmuje próbę „równoległej prezentacji założeń teoretycznych z empirycznym obrazem fragmentu rzeczywistości społecznej, w której uczestniczą młodzi ludzie” oraz podejmuje próbę wskazania ewentualnych zbieżności w tym zakresie. Autor koncentruje się na społecznych kompetencjach młodzieży jako konsekwencji socjalizacji w grupie. Na tle dyskusji dotyczącej kompetencji prowadzonej w ramach nauk społecznych Marcin Sińczuch prezentuje definicje kluczowych kompetencji obecne w dokumentach strategicznych UE dotyczących kształcenia, uczenia się przez całe życie i polityki młodzieżowej oraz przedstawia jako przykład oddziaływania na tworzenie kompetencji europejski program „Młodzież w działaniu”.

Celem artykułu Piotra Długosza jest pokazanie strategii adaptacyjnych młodzieży polskiej i ukraińskiej. Autor, wykorzystując socjologiczną teo-

rię adaptacji jednostki do systemu społecznego Roberta K. Mertona próbuje wyjaśnić podobieństwa i różnice występujące po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej. Szczegółowej analizie poddaje czynniki warunkujące zróżnicowane strategie życiowe, które zostały zidentyfikowane na podstawie analizy celów życiowych i skutecznych sposobów na znalezienie pracy.

Justyna Nyćkowiak i Tomasz Kołodziej w swoim artykule podejmują próbę odpowiedzi na pytanie o to, w jakim zakresie studenci, przy dokonywaniu wyboru kierunku studiów, uwzględniają rzeczywistą sytuację na rynku pracy i jej zmiany. Przedstawione analizy zmierzają do określenia stopnia niedopasowania behawioralnego, rozumianego jako umiejętność stosowania strategii działań adekwatnych do sytuacji na rynku pracy. Doświadczenia zawodowe z okresu przed podjęciem studiów wyższych mogą warunkować wybór kierunku studiów. Autorzy przyjęli założenie, że studenci posiadający doświadczenia zawodowe przed rozpoczęciem studiów skłonni są dokonywać wyboru kierunku w oparciu o inne kryteria niż studenci, którzy takich doświadczeń nie mają.

W części pt. *Młodość i praca* znajduje się pięć artykułów, których Autorzy, stosując różne paradygmaty metodologiczne i teoretyczne, próbują zdiagnozować sytuację młodych ludzi na współczesnym rynku pracy – polskim i europejskim.

Aneta Foltyniewicz za główny swój cel uznała ukazanie zmian zachodzących w wyborach życiowych młodych Polaków i młodych Europejczyków w okresie kryzysu gospodarczego. Korzystając z danych Europejskiego Sondażu Społecznego ESS, porównuje decyzje młodych ludzi w Polsce i innych 20 krajach europejskich w trzech momentach czasowych – w 2006 r., to jest w okresie „przedkryzysowym”; w 2008 r. – w początkach kryzysu oraz w 2010 r. – w głębszej fazie kryzysu ekonomicznego. Analizie poddała nie tylko zmieniające się proporcje respondentów, którzy decydują się na wybór jednej ze ścieżek życiowych: edukacja, praca, migracja zarobkowa, ale również przedstawiła opinie respondentów, dotyczące trudności w znalezieniu pierwszej pracy, stabilności zatrudnienia oraz roli państwa w kształtowaniu rynku pracy. Izabela Grabowska-Lusińska analizie i interpretacji poddaje czynniki różnicujące strategie wchodzenia na zagraniczny rynek pracy młodych Polaków (strategia migracyjna) i porównuje je do uwarunkowań różnicujących strategie osób pozostających w kraju (młodych osób niemigrujących). Ramą teoretyczną artykułu Autorka uczyniła paradygmat struktury i podmiotowego sprawstwa, który pozwolił odpowiedzieć na pytania dotyczące obierania zróżnicowanych strategii przez osoby młode, realizujące zarobkową mobilność międzynarodową. Artykuł opiera się na zróżnicowanych źródłach danych (*European Labour Force Survey*, na danych

etnosondażowych Ośrodka Badań Migracyjnych Uniwersytetu Warszawskiego OBM UW oraz na wybranych historiach zawodowych migrantów, którzy dokonali „inicjacji” zawodowej za granicą.

Kolejny artykuł, którego Autorką jest Magdalena Jelonek, poświęcony jest sytuacji rynkowej absolwentów wyższych uczelni. Odpowiedzi na pytania o przyczyny i konsekwencje aktualnej sytuacji Autorka poszukuje w danych z czterech tur badania BKL (Bilans Kapitału Ludzkiego w Polsce). Projekt powyższy to unikatowy na skalę Polski i Europy monitoring rynku pracy złożony z pięciu edycji badań, na bazie których monitorowana jest zmiana struktury kompetencji na rynku pracy.

Joanna Róg-Ilnicka swoją uwagę koncentruje na społecznych i jednostkowych konsekwencjach nietypowych form zatrudnienia, dokonując analizy treści wywiadów pogłębionych prowadzonych wśród młodych Lubuszan, którzy swoją ścieżkę zawodową zaczynali zatrudniając się na nietypowych zasadach. Celem rozważań Autorki jest próba odpowiedzi na jedno z ważnych pytań, dotyczących elastycznego rynku pracy – czy nietypowe formy pracy są przejściową formą radzenia sobie na niestabilnym rynku pracy, czy też stają się nieodłącznym elementem kariery każdego człowieka w ponowoczesnej rzeczywistości.

Celem ostatniego tekstu w tej części opracowania jest przede wszystkim ukazanie stosunkowo mało rozpoznanego zawodu mediatora, który może być szansą dla młodych ludzi w najbliższej przyszłości. Agnieszka Urbaniak prezentuje w swoim tekście podstawowe założenia, dotyczące metody mediacyjnej. Zdaniem Autorki zawód mediatora może pomóc nie tylko w rozbudowywaniu bazowego wykształcenia, ale również może stać się ścieżką pozwalającą na zdobycie ogólnych kompetencji, cennych z punktu widzenia wymogów stawianych przed dzisiejszym pracownikiem.

Ostatnia część opracowania, pt. *Młodość w przestrzeni społeczno-kulturowej* zawiera cztery teksty, które łączy próba ukazania młodzieży jako uczestnika życia społecznego, odbiorców sztuki, potencjalnych autorów sceny politycznej, internautów itp.

Karolina Messyasz przedmiotem swojego artykułu uczyniła analizę dyskursu publicznego, dotyczącego reform nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce, których skutki w dużej mierze dotyczą młodych pracowników nauki, stając się wyznacznikiem ich karier i przyszłego statusu społecznego. Według Autorki, w przestrzeni publicznej dochodzi do zderzenia systemowego dyskursu modernizacyjnego, forsowanego w większości przez przedstawicieli instytucji politycznych, ze światem przeżywanym młodych pracowników nauki. Rynkowe mechanizmy, którym poddawane jest odtwarzanie nauki mogą, zdaniem Karoliny Messyasz, powodować „daleko idące zmerkantyli-

zowanie procesów budujących poziomy świata przeżywanego młodych naukowców”. Podstawę części empirycznej artykułu stanowi analiza dyskursu publicznego, dotyczącego reform polskiej nauki z udziałem elit symbolicznych oraz młodych pracowników nauki.

Celem opracowania autorstwa Doroty Szaban i Krzysztofa Lisowskiego jest ukazanie strategii zachowań politycznych młodzieży w sytuacji pogarszającej się kondycji stanu kultury politycznej w Polsce. Szczególną uwagę Autorzy zwracają na wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjnych. Poszukują także odpowiedzi na pytania o to: jaki jest poziom aktywności politycznej młodzieży, jakie są źródła ich informacji politycznej, jakie są strategie aktywności politycznej młodzieży? Empiryczną podstawą są tu wyniki badania sondażowego, realizowanego w 2013 roku wśród dorosłych mieszkańców Zielonej Góry.

W artykule Agnieszki Jeran zaprezentowane są wyniki badań zrealizowanych wśród młodych, wykształconych i mieszkających w dużych i średnich miastach internautów, a więc kategorii stanowiącej rdzeń cyfrowego pokolenia. Wyniki przeprowadzonych wywiadów pogłębionych i kwestionariuszowych zostały wykorzystane do zaprezentowania strategii radzenia sobie przez badanych z napotykanymi problemami – w zakresie działania, ale też w zakresie decyzji, a następnie zostały zestawione z bilansem relacjonowanego kapitału społecznego.

Publikację kończy artykuł Ewy Narkiewicz-Niedbałec i Edyty Mianowskiej. Autorki przede wszystkim poszukują odpowiedzi na pytania o to: (1) jakimi odbiorcami współczesnej kultury i sztuki są studenci, (2) czy utrzymali oni status kategorii kulturotwórczej i głównych odbiorców kultury, (3) czy ten rodzaj aktywności, wyróżniający studentów spośród innych grup młodzieży realizowany jest również dziś, w dobie umasowienia kształcenia na poziomie wyższym oraz w okresie wszechwystępującej kultury popularnej. Artykuł w warstwie teoretycznej zawiera rozważania dotyczące kultury współczesnej, dotyczące między innymi tego, jak wśród ofert kultury popularnej odszukać te najbardziej wartościowe treści, kto instytucjonalnie jest opiniotwórczy w sferze kultury i czy wśród studentów małego ośrodka akademickiego odczuwany jest normatywny wzorzec uczestnictwa w kulturze. W warstwie empirycznej artykuł zawiera dane o częstotliwości uczęszczania studentów do wybranych instytucji kultury.

Podsumowując tę skrótową prezentację artykułów występujących w niniejszej publikacji można powiedzieć, że zbiorowym bohaterem – obiektem refleksji teoretycznej i obiektem badań Autorów jest młodzież w różnych jej odsłonach. Nie jest to studium wyczerpujące problematykę młodzieży, opisujące wszystkie problemy młodego pokolenia wchodzącego w dorosłość

---

w Polsce w czasach ogólnoswiatowego kryzysu ekonomicznego. Mogę mieć nadzieję, że publikacja uzupełni wiedzę na temat funkcjonowania współczesnych młodych Polaków w przestrzeni edukacyjnej, zawodowej i społeczno-kulturowej. Dodatkowym atutem opracowania jest fakt, że Autorzy tekstów to w większości młodzi pracownicy nauki, którzy opisują świat młodzieży jako świat przez siebie przeżywany – oni również borykają się z problemami ekonomicznymi, oni również posiadają egzystencjalne dylematy i rozterki związane z podejmowaniem decyzji, także tych o założeniu rodziny. Przedstawiona tu perspektywa jest perspektywą naukowców, prowadzących własne badania, realizujących granty naukowe, analizujących i interpretujących rzeczywistość za pomocą naukowych narzędzi i jednocześnie ludzi młodych, dla których kryzys ekonomiczny być może stanie się pokoleniowym przeżyciem.

Redaktorka tomu
Maria Zielińska

Literatura

DOMAŃSKI H. (2000), Hierarchie i bariery społeczne w latach dziewięćdziesiątych, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.